“Tiesības tikt aizmirstam” kā tiesības uz privātumu un to tiesiskais regulējums

Svetlana Sitņikova

*Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija
s_sitnikova@yahoo.com*

Kopsavilkums

“Tiesības tikt aizmirstam” ir samērā jauns tiesību institūts, kura aktualizēšanas priekšnosacījums ir tehnoloģiju attīstība un globalizācija, kas šobrīd ļauj padarīt informāciju, tostarp arī personas datus un sensitīvus datus, publiski pieejamu visā pasaulē. Iepriekš minētais rada nepieciešamību veicināt personas datu aizsardzību.

“Tiesības tikt aizmirstam” īpaši tika aktualizētas saistībā ar Eiropas Savienības tiesas lēmumu lietā C-131/12 *Google Spain SL, Google Inc. pret Agencia de Protección de Datos, Mario Costeja González* (t. s. *Google v Spain* lieta). Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa saskaras ar jaunām koncepcijām, no kurām viena ir “tiesības tikt aizmirstam”.

Veicot pētījumu, tika iegūtas šādas atziņas: “tiesības tikt aizmirstam” var tikt iekļautas zem privātuma tiesībām, un šīs tiesības izriet no spēkā esošiem gan Eiropas Savienības tiesību aktiem, gan Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem.

Atslēgvārdi: Direktīva 95/46/EK, Fizisko personu datu aizsardzības likums, fizisko personu datu apstrāde, “tiesības tikt aizmirstam”, personas dati, personas datu aizsardzība, Vispārīgā datu aizsardzības regula.

Ievads

2012. gada 25. janvārī Eiropas Komisija ierosināja Eiropas Savienības datu aizsardzības noteikumu radikālu reformu, lai padarītu tos atbilstīgus 21. gadsimtam, t. i., lai nostiprinātu tiesības uz privātumu tiešsaistē un stimulētu Eiropas digitālo ekonomiku [9]. Pamantojums tam ir ne tikai tas, ka “informācijas apstrādes iespēju attīstības ātrums apsteidz to normatīvu izstrādi, kas šos procesus regulē” [48, 5], bet arī tas, ka 27 ES dalībvalstis Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti noteikumus

ir īstenojušas atšķirīgi [9]. Viena no galvenajām ar reformu piedāvātajām izmaiņām ir "tiesības tikt aizmirstam", kas palīdzēs cilvēkiem labāk pārvaldīt datu aizsardzības riskus tiešsaistē: cilvēki varēs dzēst savus datus, ja nebūs likumīgu iemeslu tos saglabāt [9].

Raksta mērķis – izprast "tiesības tikt aizmirstam" kā vienu no tiesību uz privātumu sastāvdaļām, kā arī izpētīt to tiesisko regulējumu.

Materiāls un metodes – starptautisko līgumu, Eiropas Savienības tiesību aktu, Latvijas Republikas normatīvo aktu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas, kā arī Eiropas Savienības tiesas prakses apskats un analīze.

Tiesības uz privātumu un tiesības tikt aizmirstam

Jau 1890. gadā žurnālā *Harvard Law Review* publicētajā rakstā "Tiesības uz privātumu" (*The Right to Privacy*) tā autori, Semjuels Vorens (*Samuel D. Warren*) un Luiss Brendajs (*Louis D. Brandeis*), pauda nožēlu, ka "jaunākie izgudrojumi un komercdarbības metodes", piemēram, "momentfotogrāfijas un preses klātbūtne, sasniedz arī privātās un ģimenes dzīves dziļākos nostūrus" [53, 195]. S. Vorena un L. Brendaja skatījumā privātums ir paražu tiesības, un kā paražu tiesībām tam ir jābūt neatkarīgi atzītam un vispārēji un konsekventi piemērotam [46, 23–24]. Raksta "Tiesības uz privātumu" mērķis bija noteikt tiesiskus pamatus prasījumam pret masu mediju (tolaik – preses) iejaukšanos personu privātajā dzīvē. S. Vorena un L. Brendajs raksts "Tiesības uz privātumu" kļuva ne tikai par pamatu ASV tiesībām uz privātumu [44, 1295], bet arī par juridiskās literatūras klasiku [46, 23]. Minētie autori bija tie, kas pirmo reizi pasaulē privātumu pasludināja par vērtīgu sociālo interesi, kuru tiesai nepārprotami būtu jāaizsargā [46, 23].

Par "tiesību tikt aizmirstam" izcelsmi valda viedoklis, ka tās attīstījušās no tiesībām uz privātumu [4, 144; 16, 365]. "Tiesības tikt aizmirstam" ir ideja, kas balstās uz Alana Vestina (*Alan Westin*) 1967. gadā publicēto privātuma koncepciju: tā ir cilvēku, apvienību un iestāžu nostāja "pašiem noteikt, kad, kā un cik lielā mērā informācija par tiem tiktu paziņota citiem" [34, 10; 35, 120–121]. Taču, neraugoties uz to, netika pietiekami definēts, ko "tiesības tikt aizmirstam" paredz [36, 121] un ko īsti šis termins nozīmē [29, 2].

2010. gada 4. novembrī Eiropas Komisija paziņojumā Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai par Vispusīgu pieeju personas datu aizsardzībai definēja "tiesības tikt aizmirstam" kā indivīdu tiesības prasīt, lai viņu datus vairs neapstrādā un dzēš, ja tie vairs nav vajadzīgi likumīgo mērķu sasniegšanai [8, 7]. 2012. gada 25. janvārī paziņojumā presei Eiropas Komisija uzsvēra, ka "tiesības tikt aizmirstam" palīdzēs cilvēkiem labāk pārvaldīt datu aizsardzības riskus tiešsaistē [9].

Analizējot B. Kopa (*Bert-Jaap Koops*) [29], A. Ruvrojas (*Antoinette Rouvroy*) [45], R. Vēbera (*Rolf H. Weber*) [54], N. Gomeza de Andrade (*Norberto Nuno Gomes de Andrade*) [1], R. Veka (*Raymond Wacks*) [51], B. R. Ruizas (*Blanca R. Ruiz*) [46] un citu

autoru atziņas, šī raksta autore secina, ka "tiesības tikt aizmirstam" izriet no tiesībām uz privātumu un ir ar tām nesaraujami saistītas, jo tās nodrošina personas kontroli pār informāciju par sevi – saviem personas datiem.

Personas dati interneta kontekstā

Interneta kontekstā saistībā ar personas datiem var izšķirt trīs situācijas [12]; ar "tiesībām tikt aizmirstam" var saistīt gan pirmo, gan otro situāciju:

1. Personas datu elementu publicēšana jebkurā tīmekļlapā internetā.
2. Interneta meklētājprogrammas meklēšanas rezultātu sniegšana. Šajā gadījumā interneta meklētājprogramma sniedz meklēšanas rezultātus, kuri interneta lietotāja uzmanību pievērš avota tīmekļlapai.
3. Personas datu automātiskā pārsūtīšana interneta meklētājprogrammas pakalpojumu sniedzējam. Šī ir situācija, kad interneta lietotājs veic meklēšanu, izmantojot interneta meklētājprogrammu: daži no viņa personas datiem, piemēram, IP adrese, no kuras tiek meklēta informācija, automātiski tiek pārsūtīti interneta meklētājprogrammas pakalpojumu sniedzējam.

Eiropas Tīklu un informācijas drošības aģentūra (ENISA) savā 2012. gada ziņojumā saistībā ar tehniskajiem pasākumiem, lai nodrošinātu "tiesības tikt aizmirstam", atzina, ka, tiklīdz personas dati tiek publicēti internetā, nav iespējams novērst vai pat ievērot ar tehniskajiem līdzekļiem, lai tie netiek neatļauti kopēti [20, 14]. Internets ir atvērta tehniska platforma, un tajā visas esošās tehniskās iespējas, lai nodrošinātu "tiesības tikt aizmirstam", ir neaizsargātas pret nesankcionētu datu kopēšanu, kamēr tie ir publiski pieejami, un pret neatļautu kopiju izplatīšanu, kad dati vairs nav publiski pieejami. Tādējādi, kā uzsver ENISA, "tiesības tikt aizmirstam" nevar tikt nodrošinātas, izmantojot tehniskos līdzekļus vien. ENISA piedāvātais risinājums "tiesību tikt aizmirstam" nodrošināšanā ir balstīts uz tehnisko līdzekļu un starptautiskā tiesiskā regulējuma kombināciju [20, 14].

Normatīvie akti, kas regulē personas tiesības uz privātumu un datu apstrādi elektroniskajā vidē

Kaut gan nav vienotas kopīgas privātuma definīcijas, visā pasaulē ir bijis ievērojams privātuma vai datu aizsardzības likumu skaita pieaugums [27, 2]. Šajā rakstā tiks aplūkoti gan starptautiskie līgumi un dokumenti, gan ES tiesību akti un LR normatīvie akti ar tajos ietverto privātuma un datu aizsardzības tiesisko regulējumu.

Starptautiskie līgumi un dokumenti

Starptautiskā līmenī indivīda tiesības uz privātās dzīves aizsardzību kā vienas no pamattiesībām ir nostiprinātas ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 3. pantā, kas tika pieņemta un pasludināta ar Ģenerālās asamblejas 1948. gada 10. decembra

217. A (III) rezolūciju [3]. Tiesības uz privātās dzīves aizsardzību ir nostiprinātas arī 1966. gada 16. decembra ANO Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 17. pantā [2].

Eiropas valstīs viens no svarīgākajiem dokumentiem ir 1950. gada 4. novembrī pieņemtā Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija (Eiropas Cilvēktiesību konvencija) un tās papildprotokoli [48, 18]. Tiesību uz privātumu, kuru nodrošina Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pants, definīcija tiek sniegta Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas 1970. gada 23. janvārī pieņemtās 428. rezolūcijas, kurā ir iekļauta Deklarācija par masu komunikācijas medijiem un cilvēktiesībām, C daļas otrajā paragrāfā: "Tiesības uz privātumu būtībā ir tiesības dzīvot savu dzīvi ar minimālu iejaukšanos no ārpuses [..]" [42]

Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas 1165. rezolūcijas (1998) "Par tiesībām uz privātumu", kurā "Eiropas Padomes asambleja uzdevusi dalībvalstīm nodrošināt savas nacionālās likumdošanas ietvaros efektīvas privātuma aizsardzības garantijas, tai skaitā nodrošināt aizskartās personas tiesības civiltiesiskā kārtībā prasīt iespējamo nodarītā kaitējuma atlīdzību par neatļauto iejaukšanos personas privātajā dzīves sfērā un masu mediju pārstāvjiem uzlikt atbildību par tādu materiālu publiskošanu, kas pārkāpj personas privātās dzīves neaizskaramību," [25, 250] 5. paragrāfā ir noteikts, ka, ņemot vērā jaunās komunikāciju tehnoloģijas, kas ļauj uzglabāt un apstrādāt personas datus, tiesības kontrolēt savus datus būtu jāpievieno tiesību uz privātumu definīcijai [41].

Eiropas Padomes 1981. gada 28. janvārī Strasbūrā parakstītā Konvencija par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi (t. s. Eiropas Padomes Konvencija Nr. 108), kura Latvijas Republikā stājusies spēkā 2001. gada 12. aprīlī [39], bija atbilde uz 70. gadu beigās un 80. gadu sākumā skaitļošanas un informātikas attīstību un likumdevēja bailēm, ka jaunās skaitļošanas tehnikas izmantošana var pavājināt vai pat apdraudēt individu cilvēktiesības [27, 1]. 2015. gada 16. maijā pieņemtā Konvencija Nr. 108 ir spēkā 45 Eiropas Padomes valstīs [6].

Eiropas Padomes Konvencijas Nr. 108 8. pantā ir noteikta datu subjekta papildu aizsardzība, kura izpaužas kā personas iespēja [28]:

- c) panākt, ja tas nepieciešams, šādu datu labošanu vai dzēšanu, ja tie ir tikuši apstrādāti pretēji nacionālo normatīvo aktu noteikumiem, kas ievieš šīs Konvencijas 5. un 6. pantā paredzētos pamatprincipus;
- d) izmantot tiesiskās aizsardzības līdzekļus, ja netiek izpildīts lūgums sniegt apstiprinājumu, vai attiecīgā gadījumā iepazīties, labot vai dzēst datus, kā noteikts šī panta b) un c) apakšpunktos.

Tātad jau kopš 2001. gada 12. aprīļa Latvijā ir spēkā starptautiskais līgums, kura mērķis ir "nodrošināt jebkurai personai neatkarīgi no nacionalitātes vai dzīves vietas tās tiesību un pamatbrīvību, it īpaši tiesību uz privātumu, ievērošanu attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi ("datu aizsardzība)". Konvencijas Nr. 108 preambulā ir

noteikts, ka Eiropas Padomes dalībvalstis, kuras to parakstījušas, uzskata par vēlamu paplašināt katras personas tiesību un pamatbrīvību aizsardzību, it īpaši tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, ņemot vērā arvien pieaugošo automatiski apstrādāto personas datu plūsmu pāri robežām [28]. Tādējādi Satversmes VIII nodaļas 96. panta komentētāju ieskatā "tiesība uz personas datu aizsardzību Eiropas mērogā ir attīstījies kā viens no būtiskiem mūsdienu tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību satura elementiem" [31, 246].

Jāuzsver, ka personas tiesības neizriet tieši no Konvencijas Nr. 108 un tā nav tieši piemērojama. Taču tā uzliek valstij pienākumu garantēt personas datu aizsardzību ar ES dalībvalstu likumu palīdzību [48, 48]. Eiropas Padomes Konvencija Nr. 108 vēl joprojām ir vienīgais juridiski saistošais starptautiskais instruments, kas nodrošina personas datu aizsardzību [19, 16].

Eiropas Savienības datu aizsardzības politikas attīstības dinamika un veidošanas perspektīvas

Šajā nodaļā tiks aplūkoti normatīvie akti, kas regulē personas tiesības uz privātumu un datu apstrādi internetā.

ES Pamattiesību harta

2000. gada 7. decembra ES Pamattiesību hartas preambulā ir pateikts, ka tajā, "ievērojot Savienības kompetences un uzdevumus, kā arī subsidiaritātes principu, no jauna ir apstiprinātas tiesības, kuru pamatā ir dalībvalstu konstitucionālās tradīcijas un starptautiskās saistības, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, Savienības un Eiropas Padomes pieņemtās Sociālās hartas, kā arī Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra" [32].

ES Pamattiesību hartas 7. pantā privātās un ģimenes dzīves neaizskaramības tiesība ir noteikta šādi: "Ikvienai personai ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves, dzīvokļa un saziņas neaizskaramību." [32]

Savukārt vairāki autori [43, 7, 71, 77] uzsver, ka pirmo reizi datu aizsardzība ir kļuvusi par atzītu Eiropas Savienības konstitucionālajā līmenī un ES Pamattiesību hartas 8. pantā kā autonomas noteiktas šādas pamattiesības:

1. Ikvienai personai ir tiesības uz savu personas datu aizsardzību.
2. Šādi dati ir jāapstrādā godprātīgi, noteiktiem mērķiem un ar attiecīgās personas piekrišanu vai ar citu likumīgu pamatojumu, kas paredzēts tiesību aktos. Ikvienam ir pieejas tiesības datiem, kas par viņu savākti, un tiesības ieviest labojumus šajos datos.
3. Atbilstību šiem noteikumiem kontrolē neatkarīga iestāde.

Kā atzīmē P. De Herts un S. Gatvirts (*Paul De Hert, Serge Gutwirth*), Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā nav pantu, kuri pēc savas nozīmes līdzinātos šiem noteikumiem [43, 7]. Viņuprāt, gan Eiropas Padomes

Konvencija Nr. 108, gan Direktīva 95/46/EK uztver datu aizsardzību kā vienu no esošās pamattiesības – tiesības uz privātumu – aspektiem. Tātad ES Pamattiesību hartas 8. pantā likumdevējs ir spēris vienu soli tālāk un paredzējis autonomo pamattiesību [43, 7].

Savukārt, pēc R. Džejas (*Rosemary Jay*) domām, Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pants ir radis atspulgu ES Pamattiesību hartas 7. pantā, un jaunākajās lietās EST atsaucas nevis uz Eiropas Cilvēktiesību konvenciju, bet gan uz ES Pamattiesību hartu, kaut gan abām ir vienāds spēks [27, 137]. Arī šajā rakstā aplūkotajā lietā C-131/12 EST atsaucās tieši uz ES Pamattiesību hartu, nevis uz Eiropas Cilvēktiesību konvenciju [13].

Direktīva 95/46/EK

1995. gada 24. oktobrī stājās spēkā Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti, kuras mērķis, no vienas puses, ir aizsargāt "fizisku personu pamattiesības un brīvības un jo īpaši viņu tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību attiecībā uz personas datu apstrādi", no otras puses, neierobežot un neaizliegt "personas datu brīvu plūsmu starp dalībvalstīm, pamatojoties uz 1. punktā paredzēto aizsardzību" [11].

Attiecībā uz "tiesību tikt aizmirstam" ievērošanu Direktīvas 95/46/EK 12. panta b) punkts paredz, ka dalībvalstis garantē katram datu subjektam tiesības iegūt no personas datu apstrādātāja "atkarībā no apstākļiem datu izlabošanu, dzēšanu vai piekļuves noslēgšanu, ja šo datu apstrāde neatbilst šīs direktīvas noteikumiem, īpaši datu nepilnības vai neprecizitātes dēļ" [11].

Savukārt Direktīvas 95/46/EK 14. panta a) punkts nosaka, ka dalībvalstis gadījumos, ja datu apstrāde vajadzīga sabiedrības interesēs (Direktīvas 95/46/EK 7. panta e) apakšpunkts) un norādītā personas datu apstrādātāja vai trešo personu likumīgo interešu ievērošanai (Direktīvas 95/46/EK 7. panta f) apakšpunkts), piešķir datu subjektam šādas tiesības:

[...] jebkurā laikā uz viņa konkrēto situāciju attiecināmu nenoraidāmu likumīgu iemeslu dēļ iebilst pret datu apstrādi, kas attiecas uz viņu, ja vien attiecīgās valsts tiesību akti neparedz citādi. Ja iebildums ir pamatots, personas datu apstrādātāja ierosinātajā apstrādē vairs nedrīkst iesaistīt šos datus [11].

Direktīvas 95/46/EK 22.–24. pantā ir paredzēta tiesiskas aizsardzības līdzekļu esamība par tiesību pārkāpumu, ja šādas tiesības personai garantē attiecīgās valsts likums, atbildība par kaitējumi, kas radies sakarā ar nelikumīgu datu apstrādi vai ar šo Direktīvu nesavienojamas rīcības rezultātā, kā arī sankcijas par saskaņā ar šo Direktīvu pieņemto noteikumu pārkāpumiem [11]. Taču to ieviešana vai formu un metožu, kuras var nodrošināt direktīvā noteiktā mērķa īstenošanu, izvēle ir katras dalībvalsts ziņā saskaņā ar LESD 288. pantu (bijušais EKL 249. pants) [32].

Vispārīgās datu aizsardzības regulas projekts

Daži autori norāda, ka "tiesības tikt aizmirstam" kā tiesību projekts tika izstrādāts Francijā, kas paredzēja "tiesības tikt aizmirstam" tiešsaitē [54]. Savukārt 2010. gada novembrī Eiropas Komisija savā paziņojumā par Vispusīgu pieeju personas datu aizsardzībai Eiropas Savienībai nāca klājā ar nepieciešamību precizēt tā sauktās "tiesības tikt aizmirstam" [54]. Eiropas Komisija atzīst, ka arī Direktīvas 95/46/EK noteikumu izpilde ir notikusi dažādi. Eiropas Komisija ir paziņojusi, ka ar "vienotu tiesību aktu tiks novērsta pašlaik pastāvošā sadrumstalotība un ar lieliem izdevumiem saistītais administratīvais slogs, ļaujot uzņēmumiem ietaupīt apmēram 2,3 miljardus eiro gadā" [8, 7]. Eiropas Komisija šajā paziņojumā ir noteikusi, ka tā izpētīs iespējas arī "precizēt tā sauktās "tiesības tikt aizmirstam", tas ir, indivīdu tiesības prasīt, lai viņu datus vairs neapstrādā un dzēš, ja tie vairs nav vajadzīgi likumīgo mērķu sasniegšanai. Piemēram, gadījumā, kad apstrāde pamatojas uz personas piekrišanu un persona atsauc savu piekrišanu vai beidzas glabāšanas termiņš" [8,7].

Eiropas Komisijas ziņojumā MEMO/13/39 ir teikts, ka ierosinātā Eiropas Parlamenta un Padomes regula par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti (Vispārīgā datu aizsardzības regula) ir nepieciešama, lai ļautu privātpersonām kontrolēt savus datus un palīdzētu palielināt viņu uzticēšanos tiešsaistes pakalpojumu izmantošanai [10].

Vispārīgās datu aizsardzības regulas III nodaļas "Datu subjekta tiesības" 3. iedaļas "Labošana un dzēšana" 17. pantā ir noteiktas datu subjekta tiesības tikt aizmirstam un tiesības uz dzēšanu [7]. Piemēram, Vispārīgās datu aizsardzības regulas 17. panta pirmā nodaļa nosaka:

Datu subjektam attiecībā pret pārzini ir tiesības uz savu personas datu dzēšanu un atturēšanos no turpmākas šādu datu izplatīšanas, jo īpaši saistībā ar personas datiem, ko datu subjekts ir darījis pieejamus, būdams bērns, ja izpildās viens no šādiem nosacījumiem [...] [7].

Šī norma sasaucas ar Direktīvas 95/46/EK 12. panta b) apakšpunktā noteiktu dalībvalsts garantētu datu subjekta tiesību uz datu izlabošanu, dzēšanu vai piekļuves noslēgšanu [11].

Savukārt Vispārīgās datu aizsardzības regulas 17. panta pirmās nodaļas c) apakšpunktā datu subjektam noteiktais nosacījums, kuram izpildoties datu subjektam ir tiesības uz savu datu dzēšanu, – datu subjekts iebilst pret personas datu apstrādi saskaņā ar 19. pantā noteiktām tiesībām iebilst [7], saskaņā ar Direktīvas 95/46/EK 14. panta a) apakšpunktā noteiktām datu subjekta tiesībām iebilst pret viņa personas datu apstrādi [11].

Tādējādi var secināt, ka "tiesības tikt aizmirstam" jau izriet no Direktīvas 95/46/EK 12. panta b) apakšpunkta un 14. panta a) apakšpunkta. Eiropas Komisija norāda, ka "priekšlikums balstās uz jau pastāvošajām tiesībām prasīt personas datu dzēšanu, ja tie vairs nav nepieciešami kādam likumīgam mērķim" [10].

Taču Eiropas Komisija ir papildinājusi personas "tiesības tikt aizmirstam" un tiesības uz dzēšanu esošo regulējumu šādos ļoti svarīgos aspektos, kuri ir paredzēti Vispārīgā datu aizsardzības regulā:

- Datu pārzinim, kas publiskojis personas datus, ne tikai būtu jānodrošina datu subjekta pieprasītas informācijas dzēšana, nodrošinot visus saprātīgus pasākumus, tostarp arī tehniskus pasākumus saistībā ar datiem, bet arī atbildēt par to, lai saites uz šiem personas datiem vai šo datu kopijām vai atveidojumiem dzēš arī trešās personas, ja pārzinis ir atļāvis trešajām personām publiskot personas datus (17. panta otrais punkts);
- Ar dažiem izņēmumiem (tiesības uz vārda brīvību, sabiedrības intereses sabiedrības veselības jomā, vēstures, statistikas un zinātniskās izpētes nolūki, juridiskais pienākums saglabāt personas datus, aizvietojot dzēšanu ar apstrādes ierobežojumu) datu pārzinim nekavējoties jādzēš dati (17. panta trešais punkts);
- Pārzinim jāievieš mehānismi, lai nodrošinātu, ka tiek ievēroti termiņi, kas paredzēti personas datu dzēšanai un / vai periodiskai glabāšanas nepieciešamības pārskatīšanai (17. panta septītais punkts) [7].

V. Šonbergers (*Viktor Mayer-Schönberger*) uzsver, ka mūsdienās aizmiršana ir kļuvusi dārga un sarežģīta, bet atcerešanās ir lēta un vienkārša [35, 92]. Tādējādi iepriekšminētās Vispārīgās datu aizsardzības regulas normas uzliktu pienākumu datu pārzinim ievērot jau pastāvošās datu subjekta tiesības prasīt dzēst personas datus. Kā norāda A. Mantelero (*Allesandro Mantelero*), ierosināta Vispārīgās datu aizsardzības regulas 17. panta novitāte ir nevis tā personai piešķirto tiesību ziņā, bet gan tajā ietvertajos paplašinātos datu aizsardzības noteikumos sakarā ar jauniem elektroniskās informācijas izplatīšanas veidiem [33, 233]. Tāpēc Eiropas Komisija norāda, ka "tie, kuri cer, ka "tiesības tikt aizmirstam" viņiem ļaus attīrīt savu kredītvēsturi, būs vilušies", jo to varēs izmantot saistībā ar dažādām ikdienas situācijām, piemēram, "bērni var neizprast risku, ko rada viņu personiskās informācijas izpaušana, un to nožēlot pieaugušā vecumā. Tomēr viņiem vajadzētu būt iespējai šo informāciju dzēst, ja viņi to vēlas [10].

Eiropas Parlaments par projektu jau ir balsojis pirmajā lasījumā 2014. gada 12. martā, kad tika pieņemta tā normatīvā rezolūcija, un gaida, kad Eiropas Padome būs gatava reformu virzīt tālāk likumdošanas koplēmuma pieņemšanas procedūrā [49]. Koplēmšanas procedūra ir visai laikietilpīga, un, lai Komisijas priekšlikums pārtaptu par Eiropas Parlamenta un Eiropas Padomes parakstītu normatīvo aktu, var paiet no diviem līdz četriem gadiem [14, 228]. 2015. gada 12.–13. martā Briselē notika ES Tieslietu un iekšlietu ministru padomes sanāksme, kurā tika panākta vienošanās par datu aizsardzības regulējumu [38].

Latvijas Republikas normatīvie akti

Privātums un personas dati LR ir aizsargāti gan konstitucionālā līmenī, gan pamatojoties uz likumiem. Šajā nodaļā tiks aplūkots ar personas datu aizsardzību un "tiesību tikt aizmirstam" saistītais LR pastāvošais regulējums.

Tā, piemēram, LR Satversmes 96. pantā ir noteikts: "Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību." [30] Izmantojot tiesību normu sistematisko skaidrošanas metodi, t. i., pētot Satversmes 96. panta saturu kopsakarā ar starptautiskiem dokumentiem un līgumiem, Satversmes VIII nodaļas 96. panta komentētāji (E. Danovskis, M. Ruķers, I. Libiņa-Egnere) secina, ka privātās dzīves elementi, kuri nav tieši nosaukti, bet kurus Satversmes 96. pants ietver, ir šādi:

- 1) personas datu aizsardzība;
- 2) personas attēls un informācija par personu plašsaziņas līdzekļos;
- 3) cilvēka vārds;
- 4) dzimumuzvedība un dzimuma maiņa;
- 5) ģimenes dzīve;
- 6) citi privātās dzīves aspekti, kuri vēl varbūt nav apzināti [31, 237–245].

Izstrādājot Satversmes VIII nodaļu, likumdevējs Satversmes 96. pantā iekļauto privātās dzīves jēdzienu aizguvis no Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta, Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 17. panta un ANO Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 12. panta [31, 244]. Tāpēc Satversmes privātās dzīves jēdziens nav šaurāks par iepriekšminētajos tiesību aktos noteikto, jo Satversmes 96. panta izstrādāšanā tam nav piešķirts atšķirīgs raksturs [31, 245]. Satversmes 96. pantā ietvertu tiesību kodols ir personas patstāvība un autonomija [31, 245]. Atbilstīgi starptautisko dokumentu izpratnei būtībā Satversmes 96. pants ietver arī personas tiesības pēc savas izvēles izpaust par sevi kādu informāciju, tādējādi ietverot t. s. informacionālo pašnoteikšanās principu [31, 248].

Fizisko personu datu aizsardzības likuma (turpmāk tekstā – FPDAL) pieņemšana 2000. gada 23. martā Latvijā lielā mērā saistīta ar 1995. gada 24. oktobra ES Direktīvas 95/46/EK ieviešanu, jo tas "bija viens no obligāti izpildāmajiem nosacījumiem, lai valsts iestātos Eiropas Savienībā" [47]. Kā uzsver Satversmes VIII nodaļas 96. panta komentētāji, Latvijā Direktīva 95/46/EK ir ieviesta ar FPDAL, kura mērķis "ir aizsargāt fizisko personu pamattiesības un brīvības, it īpaši privātās dzīves neaizskaramību, attiecībā uz fiziskās personas datu apstrādi" [21].

FPDAL 6. pantā ir noteikts, ka ikvienai fiziskai personai ir tiesības uz savu personas datu aizsardzību. Savukārt FPDAL 7. pants nosaka gadījumus, kad personas datu apstrāde ir atļauta. FPDAL 10. panta pirmās daļas 3. punkts nosaka, ka, lai aizsargātu datu subjekta intereses, pārzinis nodrošina "tādu personas datu glabāšanas veidu, kas datu subjektu ļauj identificēt attiecīgā laikposmā, kurš nepārsniedz paredzētajam datu apstrādes mērķim noteikto laikposmu" [21].

FPDAL 10. panta trešajā prim daļā ir noteikts:

Oficiālajā izdevumā publicētos personas datus oficiālā izdevuma izdevējs dzēš, pamatojoties uz Datu valsts inspekcijas lēmumu. Datu valsts inspekcija lēmumu par oficiālajā izdevumā publicēto personas datu dzēšanu var pieņemt, ja datu subjekta tiesību uz privāto dzīvi aizskārums ir lielāks nekā sabiedrības ieguvums no oficiālās publikācijas nemainīguma.

Saskaņā ar Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likuma 2. panta pirmo daļu oficiālais izdevums LR ir Latvijas Vēstnesis. Informāciju oficiālajā izdevumā publicē elektroniski tīmekļa vietnē www.vestnesis.lv normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

FPDAL 16. panta pirmā daļa nosaka:

Datu subjektam ir tiesības pieprasīt, lai viņa personas datus papildina vai izlabo, kā arī pārtrauc to apstrādi vai iznīcina tos, ja personas dati ir nepilnīgi, novecojuši, nepatiesi, pretlikumīgi apstrādāti vai arī tie vairs nav nepieciešami vākšanas mērķim. Ja datu subjekts var pamatot, ka personas dati ir nepilnīgi, novecojuši, nepatiesi, pretlikumīgi apstrādāti vai arī tie vairs nav nepieciešami vākšanas mērķim, pārziņa pienākums ir nekavējoties novērst šo nepilnību vai pārkāpumu un par to paziņot trešajām personām, kas iepriekš ir saņēmušas apstrādātos datus [21].

FPDAL 32. pants paredz personas tiesības saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu, ja, pārkāpjot šī likuma noteikumus, tai ir nodarīts kaitējums vai radīti zaudējumi. Taču likumā nav tieši pateikts, no kā šis atlīdzinājums būtu piedzenams [21].

Saskaņā ar Informācijas atklātības likuma (turpmāk tekstā – IAL), kura mērķis “ir nodrošināt, lai sabiedrībai būtu pieejama informācija, kura ir iestādes rīcībā vai kuru iestādei atbilstoši tās kompetencei ir pienākums radīt”, 5. panta otrās daļas 4. punktu informācija par fiziskās personas privāto dzīvi ir uzskatāma par ierobežotas pieejamības informāciju [26]. Pamatojoties uz IAL 5. panta sesto daļu, par ierobežotas pieejamības informāciju nav uzskatāmas ziņas, kas ir pieejamas sabiedrībai bez likumā paredzētajiem ierobežojumiem un ir jau publicētas. Saskaņā ar IAL 8. pantu “informācija par fiziskās personas privāto dzīvi tiek aizsargāta ar likumu”. IAL 10. panta sestā daļa nosaka, ka kārtību, kādā iestādes ievieto informāciju internetā, nosaka Ministru kabinets. Pamatojoties uz IAL 11. panta ceturto daļu, ierobežotas pieejamības informācija var tikt izsniegta, bet var arī netikt izsniegta [26].

Ar likumu “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” (turpmāk tekstā – PPCMIL) privātās dzīves neaizskaramība tiek regulēta tā 7. panta ceturtajā daļā, kurā ir noteikts: “Aizliegta un saskaņā ar likumu tiek sodīta masu informācijas līdzekļu izmantošana, lai iejauktos personu personiskajā dzīvē.” [40]

Atsevišķi likuma PPCMIL 8. pantā ir regulētas prettiesiskas darbības rezultātā cietuša bērna interešu (privātums, identitāte un reputācija) aizsardzība, aizliedzot bez Bērnu tiesību aizsardzības likumā minēto personu un iestāžu piekrišanas publicēt informāciju, kura var apdraudēt bērna intereses [40].

PPCMIL 21. pants paredz nepatiesu ziņu atsaukšanu un atvainošanos, ja ziņas neatbilst patiesībai [40], savukārt “Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma” (turpmāk tekstā – EPLL) 50. un 51. pants paredz personas tiesību aizsardzību nepatiesu ziņu izplatīšanas gadījumā [15]. Taču neviens no šiem likumiem neparedz personas “tiesības tikt aizmirstai” – nevienā no likumiem nav paredzētas personas tiesības uz datu dzēšanu, kas tagad ir paredzētas Direktīvas 95/46/EK 12. panta b) punktā.

PPCMIL 28. pantā ir paredzēta kaitējuma atlīdzināšana, tostarp arī morālā kaitējuma atlīdzināšana, ja masu informācijas līdzeklis fiziskai vai juridiskai personai to nodarījis, sniedzot nepatiesas ziņas, ceļot neslavu un aizskarot tās godu un cieņu [40]. Taču kaitējuma atlīdzība, kas būtu saistīta ar FPDAL 16. panta pirmās daļas neievērošanu, tātad par atteikšanos ievērot personas tiesības uz datu izlabošanu, iznīcināšanu, citiem vārdiem sakot, atsakoties ievērot personas "tiesības tikt aizmirstai" [21], nedz PPCMIL [40], nedz EPLL [15] nav paredzēta.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse par personu aizsardzību saistībā ar personas datu apstrādi

2011. gada ECT Pētījumu nodaļas atskaitē "Internets: Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra" tika atzīmēts: pēdējā laikā izskatītās lietas parāda, ka ECT saskaras ar jaunām koncepcijām, no kurām viena ir "tiesības tikt aizmirstam" [17, 10]. Plašāk "tiesības tikt aizmirstam" šajā atskaitē netika pieminētas. Arī veicot meklēšanu ECT spriedumu datubāzē tīmekļa vietnē <http://hudoc.echr.coe.int>, izmantojot "tiesības tikt aizmirstam" kā meklēšanas vārdu, netika atrasts neviens ECT spriedums. Taču pēc turpinājumā aplūkotā sprieduma var secināt, ka tomēr ECT lemj arī par "tiesībām tikt aizmirstam", kaut arī tieši šādi tās nenosauc.

Lietā Vegržinovskis un Smoļčevskis pret Poliju (*Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland* Nr. 33846/07) divi Polijas pilsoņi S. Vegržinovskis (*Szymon Węgrzynowski*) un T. Smoļčevskis (*Tadeusz Smolczewski*) 2007. gada 7. augustā vērsās ECT ar sūdzību, ka tika pārkāptas viņu tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību un reputāciju [17]. Sūdzībā pieteicēji norādīja, ka 2005. gada 28. septembrī Varšavas apgabaltiesa un 2006. gada 20. jūlijā Varšavas apelācijas tiesa noraidīja viņu prasību izdzēst no laikraksta *Rzeczpospolita* mājaslapas tajā publicēto rakstu. Tajā žurnālisti puda viedokli, ka pieteicēji, būdami valstij piederošo uzņēmumu maksātnespējas administratori, savu labklājību ir nodrošinājuši, palīdzot politiķiem negodīgos biznesa darījumus. ECT norādīja, ka raksta izdzēšana no laikraksta mājaslapas nozīmētu cenzūru un vēstures pārrakstīšanu, kas ir pretrunā ar konstitucionālajām garantijām uz vārda brīvību. Savā sūdzībā prasītāji atsauca uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantu. Prasītāju ieskatā viņu tiesības tika pārkāptas, jo raksts, kuru tiesa ir atzinusi par prasītāju tiesību aizskarošu, turpināja būt pieejams internetā.

ECT piekrita, ka tiesu iestāžu prerogatīva nav noteikt visu raksta fragmentu dzēšanu no publiskas vietnes un ka, izskatot lietu, bija jāvērtē publiskās tiesības saņemt to interesējošo informāciju, jo tās ir aizsargātas Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 10. pantā.

ECT savā spriedumā secināja, ka Polija izpildījusi savu pienākumu panākt līdzsvaru starp Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 10. pantā garantētajām tiesībām un tās 8. pantā garantētajām tiesībām.

Eiropas Savienības tiesu prakse par personu aizsardzību saistībā ar personas datu apstrādi

Saistībā ar personas datu aizsardzību plašāku rezonansi izraisīja EST 2014. gada 13. maija spriedums lietā C-131/12 *Google Spain SL, Google Inc. pret Agencia Española de Protección de Datos* (AEPD), *Mario Costeja González*. Prejudiciālo lūgumu ir iesniegusi Spānijas Augstākā tiesa tiesvedībā starp *Google Spain SL* un *Google Inc.* un *Agencia Española de Protección de Datos* un *Mario Costeja González* kungu. Šis spriedums "radīja negaidītu pārsteigumu gan tiesību zinātniekiem un piemērotājiem, gan informācijas un komunikāciju tehnoloģijas nozares pārstāvjiem" [37]. Taču dažiem, piemēram, Eiropas Tiklu un informācijas drošības aģentūrai (ENISA), šis spriedums bija viņu viedokļa apstiprinājums, kā to komentēja ENISA direktors, profesors U. Helmbrechts (*Udo Helmbrecht*) [20].

EST ir norādījusi, ka, izvērtējot "tiesības tikt aizmirstam" piemērošanas nosacījumus, it īpaši jāizvērtē, vai datu subjektam ir tiesības, lai informācija, kas attiecas uz tā personu, pašreizējā stadijā vairs netiktu saistīta ar viņa vārdu. Turklāt, lai konstatētu personas "tiesības tikt aizmirstai", informācijai nav obligāti jārada personai kaitējums [13]. Datu subjekts, izmantojot savas ES Pamattiesību hartas 7. un 8. pantā noteiktās pamattiesības, var lūgt, lai informācija par viņu netiktu sniegta plašai sabiedrībai [13]. Datu subjekta tiesības ir svarīgākas par sabiedrības interesi atrast šo informāciju un par datu apstrādātāja ekonomisko interesi. Taču gadījumos, kad datu subjektam ir noteiktā loma sabiedriskajā dzīvē un iesaistīšanās tajā ir attaisnota ar īpašām sabiedrības interesēm, datu subjektam nav "tiesību tikt aizmirstam" [13].

Kaut gan pirmšķietami ECT (lieta Vegržinovskis un Smoļčevskis pret Poliju Nr. 33846/07) un EST lietā C-131/12 sprieda tiesu par līdzīgām lietām atšķirīgi, dziļāk izpētot to faktiskos apstākļus, ir jāsecina, ka ECT lietā prasītāji lūdz dzēst rakstu laikraksta elektroniskajā versijā, pamatojoties uz savām Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pantā noteiktajām tiesībām. Savukārt EST lietā Spānijas Datu aizsardzības aģentūra AEPD jau noraidīja prasītāja sūdzību, ciktāl tā attiecās uz *La Vanguardia* – lūgumu vai nu dzēst, vai izmainīt tā elektroniskās lapas, lai tajās vairs neparādītos viņa personas dati, uzskatot, ka informācijas publicēšana bija tiesiski pamatota [13]. ECT lietā prasības pamats ir datu dzēšana no laikraksta interneta arhīva, bet EST lietā prasības pamats ir meklēšanas rezultātu saistībā ar personas vārdu un uzvārdu dzēšana. Tādējādi abu lietu prasības pamati ir dažādi un dažādi ir arī tiesu spriedumi.

Google meklēšanas rezultātu noņemšanas pieprasījums

Lai ievērotu 2014. gada 13. maijā publicēto EST spriedumu lietā C-131/12, 2014. gada 29. maijā *Google* ir izveidojusi tā juridiskajai nodaļai pakļauto īpašo komisiu. Kopš komisijas pastāvēšanas līdz 2015. gada 30. septembrim *Google* ir saņēmusi

322 045 pieprasījumus par datu dzēšanu un šim nolūkam kopā ir novērtējusi 1 143 429 tīmekļa adreses [25]. Meklēšanas rezultātu noņemšanas pieprasījumā *Google* norāda, ka, pamatojoties uz EST lēmumu lietā C-131/12, noteiktas personas var pieprasīt, lai no meklētājprogrammām tiktu noņemti konkrēti rezultāti vaicājumiem, kuros iekļauts personas vārds, ja personas tiesības uz konfidencialitāti atsver interesi par šiem rezultātiem [24].

Savā Atklātības ziņojumā (*Transparency report*) *Google* ir norādījusi piemērus pieprasījumiem, kurus šī komisija ir saņēmusi no privātpersonām, kā arī komisijas lēmumu par katru pieprasījumu. Šajā rakstā ir aplūkoti tikai daži no tā tapšanas brīdi pieejamiem 23 piemēriem:

- Sieviete pieprasījusi, lai no meklējumu rezultātu saraksta tiktu dzēsts desmitiem gadu vecs raksts par viņas vīra slepkavību, kurā minēts viņas vārds. Lapa noņemta no meklēšanas rezultātiem saistībā ar viņas vārdu [Itālija].
- Izvarošanas upuris pieprasījusi, lai izdzēš saiti uz avīzes rakstu par noziedzīgu nodarījumu. Lapa noņemta no meklēšanas rezultātiem saistībā ar upura vārdu [Vācija].
- Saņemti vairāki pieprasījumi no vienas personas par 20 tīmekļa adrešu dzēšanu meklējumu rezultātu sarakstā saistībā ar nesenajām ziņām par viņa apcietināšanu sakarā ar finanšu noziegumiem, pildot amata pienākumus. Tīmekļa adreses netika dzēstas no meklēšanas rezultātu saraksta [Itālija].
- Mediju profesionālis pieprasījis, lai tiek izdzēstas četras saites uz rakstiem internetā, kuros minēts, ka viņš izvietojis mulsinošu informāciju tiešsaitē. Saites netika dzēstas no meklēšanas rezultātu saraksta [Apvienotā Karaliste].
- Tika saņemts pieprasījumu no personas izdzēst vairāk nekā 50 saites uz rakstiem un ziņām blogos, kuri informēja par sabiedrības protestiem sakarā ar apsūdzībām, ka viņš ļaunprātīgi izmanto sociālos pakalpojumus. Saites netika dzēstas no meklēšanas rezultātu saraksta [Nīderlande].

Apkopojot informāciju no sniegtajiem piemēriem, var secināt, ka *Google*, pamatojoties uz savu apgalvojumu Meklēšanas rezultātu noņemšanas pieprasījuma ievad daļā, izvērtējot personas pieprasījumu, noskaidro, vai rezultātos ir iekļauta novecojusi informācija par personu vai arī par šo informāciju ir sabiedrības interese. Gadījumos, kad persona lūdz no meklēšanas rezultātiem dzēst informāciju par finanšu krāpniecību, profesionāliem pārkāpumiem, sodāmību vai valsts amatpersonu uzvedību sabiedrībā, *Google* patur tiesības šo informāciju nedzēst no meklēšanas rezultātu saraksta.

Daži autori sakarā ar *Google* izveidoto komisiju uzdod jautājumu, vai tik tiešām jautājuma par noteiktas informācijas aizmirstānu izlemšana var tikt atstāta interneta pakalpojumu sniedzēju rokās [52]. Šis ir diskutabls jautājums, un, kamēr atbilde uz to tiks saņemta, paies laiks. Tikmēr varam spriest par *Google* komisijas pieņemtajiem lēmumiem par meklēšanas rezultātu noņemšanas pieprasījumiem. Pati *Google* arī atzīst, ka tā ir privāta organizācija, kura ne vienmēr būs piemērotākā puse lēmuma pieņemšanai, jo šādi lēmumi ir sarežģīti [23].

Tiesības tikt aizmirstam vs. tiesības uz vārda brīvību

Kā norāda daži autori [52], ir skaidrs, ka vienas personas "tiesības tikt aizmirstai" var būt pretrunā ar citu personu tiesībām uz vārda brīvību, kuras ir noteiktas gan starptautiskajos līgumos un dokumentos, gan ES tiesību aktos un LR normatīvajos aktos. Ir izteiktas bažas, par "tiesībām tikt aizmirstam" kā par "lielāko draudu vārda brīvībai internetā nākamajā desmitgadē" [52].

Apvienotās Karalistes Lordu palātas komitejas ziņojumā EST spriedums lietā C-131/12 *Google v Spain* tika nosaukts par "aplamu principā un nelietojamu praksi" [50]. Kad ASV žurnālisti saskārās ar piedāvājumu izstrādāt "tiesības tikt aizmirstam", viņi apvainoja ES "miglainajā domāšanas" veidā un paziņoja, ka šīs tiesības ir pretrunā ar ASV pamatvērtībām (piemēram, mediju vārda brīvību) [5, 164–165].

Arī ES un Latvijā "tiesības tikt aizmirstam" var nonākt pretrunā ar ES Pamattiesību hartas 11. pantā [32], kā arī Satversmes 100. pantā nostiprinātajām tiesībām uz vārda brīvību [30]. Taču Satversmes 116. pantā paredz gadījumus, kad personas tiesības, kas noteiktas Satversmes 100. pantā, var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos. Proti, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību [30]. Arī ES Pamattiesību hartas 52. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka hartā atzīto tiesību un brīvību izmantošanas ierobežojumus drīkst uzlikt, bet tikai tad, ja tie ir nepieciešami un patiešām atbilst vispārējas nozīmes mērķiem, ko atzinusi ES, vai vajadzībai aizsargāt citu personu tiesības un brīvības [32].

Taču "tiesības tikt aizmirstam" nozīmē brīvības sajūtu izteikt sevi "šeit un tagad", nebaidoties, ka viss, kas kādreiz ir pateikts vai uzrakstīts, mūžīgi glabāsies kādā digitālā arhīvā [52, 830]. Tādējādi "tiesības tikt aizmirstam", ja pat tās nonāk pretrunā ar tiesībām uz vārda brīvību, var tikt pamatotas ar atrunām, kas noteiktas Satversmes 116. pantā un ES Pamattiesību hartas 52. panta pirmajā daļā.

Secinājumi

Tiesības uz privātumu ir tiesības saglabāt tādu konfidencialitātes stāvokli, kādu persona ir izvēlējusies. Tiesību uz privātumu pamatā ir aizsardzība pret ļaunprātīgu personiskās, sensitīvās informācijas izmantošanu. Tiesības uz privātumu ir pamattiesības, kas noteiktas gan starptautiskajos līgumos un dokumentos, gan ES tiesību aktos, gan valstu konstitūcijās.

"Tiesības tikt aizmirstam" ir indivīda tiesības prasīt, lai viņa/-as datus vairs neapstrādā un dzēš, ja tie vairs nav vajadzīgi likumīgo mērķu sasniegšanai. "Tiesības tikt aizmirstam" ir iekļaujamās tiesībās uz privātumu. Principa "tiesības tikt aizmirstam" ieviešana tiesību aktos ietver priekšlikumus par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un paredz iespēju izdzēst tīmekļa vietnēs uzglabātu personisku informāciju tad, kad persona to vēlas. Lai konstatētu personas "tiesības tikt aizmirstai", informācijai nav obligāti jārada personai kaitējums.

Personām, kurām ir noteikta loma sabiedriskajā dzīvē, t. i., politiķiem un slaveņībām, "tiesības tikt aizmirstam" ir ierobežotas, tāpat kā ir ierobežotas tās tiesības uz privātumu, jo sabiedrības intereses atrast informāciju par šīm personām var būt svarīgākas par iejaukšanos šo personu pamattiesībās.

"Tiesības tikt aizmirstam" rodas brīdī, kad persona iesniedz datu pārzinim pieteikumu ar lūgumu izbeigt apstrādāt tās personas datus. Latvijā pie spēkā esošā normatīvā regulējuma fizisko personu datu aizsardzībā "tiesības tikt aizmirstam" nevar būt ievērotas pienācīgi, pirms šo tiesību subjekts – datu subjekts – apzināsies savas tiesības un sāks tās izmantot.

Personas tiesības uz datu aizsardzību Latvijā ietilpst privātās dzīves jēdzienā, tāpēc Latvijā personas dati tiek aizsargāti ar Satversmes 96. pantu, kurā noteikta cilvēka privātās dzīves neaizskaramība. Valsts pozitīvais pienākums ir nodrošināt privātās dzīves un tārad arī personas datu aizsardzību, pieņemot tādus normatīvos aktus, kas nepieļauj to nepamatotu apstrādi. Citiem vārdiem sakot, valstij jāpieņem tādi normatīvie akti, kas nepieļautu nepamatotu iejaukšanos personu privātajā dzīvē.

"Right to be Forgotten" as the Right to Privacy and Its Legal Framework

Abstract

The "right to be forgotten" is a relatively new legal institution and the prerequisites for it are rapid technological developments and globalisation, which now allow to make information, including personal data and sensitive data, publicly available worldwide. The above mentioned requires the enhancement of the personal data protection.

The "right to be forgotten" had been brought up to date particularly in relation to the EU Court of Justice's decision in case C-131/12 *Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González*. The European Court of Human Rights is facing new concepts such as that of the "right to be forgotten".

The following conclusions are made when conducting the research: the "right to be forgotten" is the element of the right to privacy, and it can be derived from the existing EU law and Latvian regulation.

Keywords: the "right to be forgotten", personal data, processing of personal data, protection of personal data, Directive 95/46/EC, Personal Data Protection Law, General Data Protection Regulation.

Literatūra

1. Andrade, N. N. G. Oblivion: The Right to Be Different from Oneself – Reproposing the Right to Be Forgotten (February 1, 2012). "VII International Conference on Internet, Law & Politics. Net Neutrality and other challenges for the future of the Internet". *IDP. Revista de Internet, Derecho y Política*, No 13, pp. 122–137. UOC. Iegūts no: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?ab-stractid=2033155>
2. Apvienoto Nāciju Organizācija. Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. 16.12.1966. *Latvijas Vēstnesis*, 61 (2826), 23.04.2003
3. Apvienoto Nāciju Organizācija. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā Asambleja 1948. gada 10. decembra deklarācija, LU Cilvēktiesību institūta mājas lapā tulkojums latviešu valodā ar I. Ziemeles redakcionāliem labojumiem. Iegūts no: <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm>
4. Ausloos, J. The 'Right to be Forgotten' – Worth remembering? *Computer Law & Security Review*, Vol. 28, Issue 2, April 2012, pp. 143–152.
5. Bennett, S. C. The "Right to Be Forgotten": Reconciling EU and US Perspectives, 30. *Berkeley Journal of International Law*, 161 (2012). Iegūts no: <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1429&context=bjil>
6. Council of Europe. Treaty office. *Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data CETS No. 108*. Status as of: 16/5/2015. Iegūts no: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/cherchesig.asp?nt=108&cl=eng>
7. Eiropas Komisija. Eiropas Parlamenta un Padomes Regula par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti (Vispārīgā datu aizsardzības regula) Briselē, 25.01.2012. COM(2012) 11 final 2012/0011 (COD). Priekšlikums. Iegūts no: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2012/LV/1-2012-11-LV-F1-1.Pdf>
8. Eiropas Komisija. *Paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai: Vispusīga pieeja personas datu aizsardzībai Eiropas Savienībai* COM(2010) 609. Briselē, 04.11.2010 galīgā redakcija. Iegūts no: http://ec.europa.eu/health/data_collection/docs/com_2010_0609_lv.pdf
9. *Eiropas Komisijas Paziņojums presei. Komisija ierosina visaptverošu datu aizsardzības noteikumu reformu, lai palielinātu lietotāju iespējas kontrolēt savus datus un samazinātu izmaksas uzņēmumiem (IP/12/46)*. Briselē, 2012. gada 25. janvārī. Iegūts no: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-46_lv.htm
10. *Eiropas Komisijas ziņojums* MEMO/13/39. Pagājis gads kopš datu aizsardzības reformas. Briselē, 2013. gada 28. janvārī. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-39_lv.htm
11. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 95/46/EK (1995. gada 24. oktobris) par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti. *Eiropas Kopienų Oficiālais Vēstnesis*, 23.11.1995. L 281/31.
12. *Eiropas Savienības tiesas ģenerālvokāta Nīlo Jēskinena secinājumi, sniegti 2013. gada 25. jūnijā lietā C 131/12 Google Spain SL Google Inc. pret Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) Mario Costeja González*. Iegūts no: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=138782&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=google&doclang=LV&cid=440025>
13. *Eiropas Savienības tiesas spriedums (virspalāta) 2014. gada 13. maijā lietā C 131/12 Google Spain SL Google Inc. Pret Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) Mario Costeja*

- González. Iegūts no: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=152065&pageIndex=0&doclang=LV&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=17871>
14. *Eiropas tiesības*. Otrais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs. Red. T. Jundzis. Rīga: Juridiskā koledža, 2007. 627 lpp.
 15. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 118 (4310), 28.07.2010. Ar grozījumiem, kas stājas spēkā 26.11.2014.
 16. European Court of Human Rights. *Case of Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland* Nr. 33846/07. Strasbourg 16 July 2013. Iegūts no: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/rus/pages/search.aspx?i=001-122365>
 17. European Court of Human Rights. Research Division. *Internet: case-law of the European Court of Human Rights*. Council of Europe/European Court of Human Rights, 2011. Iegūts no: www.echr.coe.int/Documents/Research_report_internet_ENG.pdf
 18. European Union Agency for Fundamental Rights. *Handbook on European data protection law*. June 2014. Iegūts no: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-handbook-data-protection-law-2nd-ed_en.pdf
 19. European Union Agency for Network and Information Security. *The right to be forgotten – between expectations and practice*. Nov 20, 2012. Iegūts no: http://www.enisa.europa.eu/activities/identity-and-trust/library/deliverables/the-right-to-be-forgotten/at_download/fullReport
 20. European Union Agency for Network and Information Security. *ENISA Statement regarding the landmark online privacy ECJ-ruling on Google search engine and the Right To Be Forgotten*. May 13, 2014. Iegūts no: <http://www.enisa.europa.eu/media/news-items/enisa-statement-regarding-the-landmark-online-privacy-ecj-ruling-on-google-search-engine-and-the-right-to-be-forgotten>
 21. Fizisko personu datu aizsardzības likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 123/124 (2034/2035), 06.04.2000., *Ziņotājs*, 9, 04.05.2000. Ar grozījumiem, kas stājas spēkā 07.03.2014.
 22. Giurgiu, A. Challenges of Regulating a Right to Be Forgotten with Particular Reference to Facebook. *Masaryk University Journal of Law and Technology*, Vol. 7, Issue 2 (Fall 2013), pp. 361–378.
 23. *Google konfidencialitāte un noteikumi*. FAQ. Kā jūs ieviešat Eiropas Savienības Tiesas (EST) nesen pieņemto nolēmumu par personas tiesībām tikt aizmirstai? Iegūts no: <https://www.google.lv/policies/faq/>
 24. *Google meklēšanas rezultātu noņemšanas pieprasījums saskaņā ar Eiropas datu aizsardzības likumu*. Iegūts no: https://support.google.com/legal/contact/lr_eudpa?product=websearch&hl=lv
 25. *Google transparency report. European privacy requests for search removals*. Iegūts no: google.com/transparencyreport/removals/europeprivacy
 26. Informācijas atklātības likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 334/335 (1395/1396), 06.11.1998., *Ziņotājs*, 24, 24.12.1998.
 27. Jay, R. *Data protection law and practice*. London: Sweet and Maxwell, 2007, pp. 1025.
 28. Konvencija par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi. Eiropas Padomes 1981. gada 28. janvāra konvencija. *Latvijas Vēstnesis*, 59 (2446), 12.04.2001.
 29. Koops, B.-J. Forgetting Footprints, Shunning Shadows: A Critical Analysis of the 'Right to Be Forgotten' in Big Data Practice (December 20, 2011). *SCRIPTed*, Vol. 8, No. 3, pp. 229–256,

- 2011; Tilburg Law School Research Paper No. 08/2012. Iegūts no: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract-id=1986719>
30. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 43, 01.07.1993., *Ziņotājs*, 6, 31.03.1994. Ar grozījumiem, kas stājas spēkā 22.07.2014.
31. *Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības*. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 864 lpp.
32. Līguma par Eiropas Savienību un Līguma par Eiropas Savienības Darbību konsolidētās versijas. *Eiropas Savienības Pamattiesību Harta*, Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2010. gads.
33. Mantelero, A. The EU Proposal for a General Data Protection Regulation and the roots of the 'right to be forgotten'. *Computer Law & Security Review*, Vol. 29, Issue 3, June 2013, pp. 229–235.
34. Margulis, S. Three Theories of Privacy: an Overview. *Privacy online: perspectives on privacy and self-disclosure in the social web*. Ed. by Trepte S., Reinecke L., Heidelberg; New York: Springer-Verlag, 2011, pp. 269.
35. Mayer-Schönberger, V. *Delete: The Virtue of Forgetting in the Digital Age*, Unites States, Princeton University Press Princeton and Oxford, 2009, pp. 272.
36. McNealy, J. Emerging Conflict between Newsworthiness and the Right to Be Forgotten. *The Northern Kentucky Law Review*, Vol. 39, Issue 2 (2012), pp. 119–136.
37. Nesterova, I. Eiropas Savienības Tiesas spriedums Google Spain lietā. Tiesības tikt aizmirstam un personas datu aizsardzība internetā. *Jurista Vārds*, 15.07. 2014, Nr. 27 (829).
38. Nosauc galveno veikumu tieslietās prezidentūras laikā. *Jurista Vārds*, 07.07.2015, Nr. 26 (878).
39. Par Eiropas Padomes Konvenciju par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 59 (2446), 12.04.2001., *Ziņotājs*, 10, 17.05.2001.
40. Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem: LR likums. *Ziņotājs*, 5, 14.02.1991. Ar grozījumiem, kas stājas spēkā 14.02.2014.
41. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Resolution 1165 (1998) Right to privacy. 26 June 1998. Iegūts no: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adopted-text/ta98/eres1165.htm>
42. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Resolution No. 428 (1970) containing a declaration on mass communication media and human rights. 23 January 1970. Iegūts no: <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta70/eres428.htm>
43. *Reinventing Data Protection?* Ed. by S. Gutwirth, Y. Pouillet, P. De Hert, C. de Terwangne, S. Nouwt. Springer, 2009, pp. 342.
44. Richards, N. M. The Puzzle of Brandeis, Privacy, and Speech. *Vanderbilt Law Review*, 2010, Vol. 63 (5), pp. 1295–1352. Iegūts no: <http://www.vanderbiltlawreview.org/articles/2010/10/Richards-Brandeis-Privacy-and-Speech-63-Vand.-L.-Rev.-1295-2010.pdf>
45. Rouvroy, A. Réinventer l'art d'oublier et de se faire oublier dans la société de l'information? *Selected Works*, April 2008. Iegūts no: http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=antoinette_rouvroy
46. Ruiz, B. R. *Privacy in telecommunications: a European and an American approach*. The Hague/London/Boston: Kluwer Law International, 1997, pp. 380.
47. Ruķers, M. Personas datu aizsardzība Latvijā: 10 gadu pieredze. *Jurista Vārds*, 23.03.2010, Nr. 12 (607).

48. Ruķers, M. *Personas datu tiesiskā aizsardzība*. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2000. 189 lpp.
49. Sliede, V., Melnace, I., Groza, G., Jugane-Lintere, B. Aktualitātes Eiropas Savienības jautājumos. *Jurista Vārds*, 13.05.2014, Nr. 19 (821).
50. Toobin, J. The Solace of Oblivion: In Europe, the right to be forgotten trumps the Internet. *The New Yorker*, September 29, 2014. Iegūts no: <http://www.newyorker.com/magazine/2014/09/29/solace-oblivion>
51. Wacks, R. Should the concept of privacy be abandoned? Wacks, R. *Law, Morality, and the Private Domain* (Hong Kong University Press, 2000), originally published as the introduction to Vol. 1 of *Privacy* (The International Library of Essays in Law and Legal Theory (London: Dartmouth; New York: New York University Press, 1993) Vol. I: *The Concept of Privacy*. Iegūts no: http://www2.austlii.edu.au/privacy/secure/Wacks_Ch8.html
52. Wagner, M., Li-Reilly, Y. Right to Be Forgotten. *The Advocate* (Vancouver Bar Association), Vol. 72, Issue 6 (November 2014), pp. 823–834.
53. Warren, S. D., Brandeis, L. D. The Right to Privacy. *Harvard Law Review*, Vol. IV. December 15, 1890. No. 5. pp. 193–220.
54. Weber, R. H. "The right to be forgotten". More than a Pandora's Box 2 (2011). *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, 2 (2) 2011. Iegūts no: <http://www.jipitec.eu/issues/jipitec-2-2-2011/3084/jipitec%202%20-%20a%20-%20weber.pdf>.